

У лабірынтах мастацтва

**Мастак, лэдзі і хоспіс.
Мар'ян Богуш-Шышка**

Гэта трэба бачыць

Беларускі пейзаж як феномен:

пазнай мясціны дзяцінства

Мы прызвычаліся да таго, што музеі сучаснага мастацтва выводзяць нас з зоны камфорту: яны дэманструюць незразумелае і нязвыклае. Але новая выстаўка Нацыянальнага цэнтра сучаснага мастацтва ў нейкім сэнсе разбурае стэрэатыпы. У ім прадстаўлены работы беларускіх мастакоў — пейзажы, выкананыя ў рэчышчы акадэмічнага жывапісу.

Цікава, што, трапіўшы на выстаўку, кожны з глядачоў заўважыць нешта блізкае яму. Намаляваныя маладыя дрэўцы нібы такія ж, як ва ўласнай вёсцы, рачулка — ці не тая, каля якой бавіўся з вудай... Спрацоўваюць архетыпы, і на ўзроўні калектыўнага несвядомага мы раптам «пазнаём» знаёмыя з дзяцінства мясціны.

Мастакі, работы якіх увайшлі ў экспазіцыю «Сучасны беларускі пейзаж», нарадзіліся і пачалі сваю прафесійную адукацыю ў Мінску, Магілёве і Гомелі. Яны працягваюць традыцыі рускага акадэмізму, але надаюць сваім карцінам уласна беларускі, тутэйшы каларыт.

Міхаіл Мірошнікаў, куратар выстаўкі, распавядае:

— Наш лірычны пейзаж у маладым выкананні — гэта такі ж від мастацтва, як і іншыя кірункі, напрыклад, беларускі канцэптуалізм, сімвалізм або абстрактныя ідэі. На нашай тэрыторыі лірычны пейзаж — гэта складнік беларускай школы. Перш за ўсё гэтаму вучаць у гомельскіх, магілёўскіх і мінскіх установах адукацыі. Напрыклад, Гомельскае мастацкае вучылішча заўсёды было апірышчам пейзажу. Мастакі-ўдзельнікі выстаўкі — найбольш яркавыя прадстаўнікі розных кірункаў у стылістыцы падачы лірычнага пейзажу. Васіля Пешкуна пазнаюць ужо даўно па яркіх жывапісных палотнах, да яго падцягваюцца астатнія: Антон Вырва, Міхаіл Крот. Работы ствараліся на плэнерах, яны дыхаюць жывымі ўражаннямі.

Куратар экспазіцыі падкрэсліў, што для беларускага менталітэту характэрная ўстойлівасць звычак і традыцый, у тым ліку і ў мастацтве. Таму такія кірункі, як кніжная станковая графіка і той жа самы пейзаж, выдатна адчуваюць сябе да гэтага часу. Міхаіл Мірошнікаў лічыць, што яны і складаюць той самы феномен беларускай школы.

Трапіць на выстаўку можна будзе да 28 лютага.

Арына КАРПОВІЧ.

Мінулы, 2020 год, ЮНЕСКА аб'явіла годам мастака Рушчыца, першага дэкана Віленскага ўніверсітэта імя Стафана Баторыя, які належаў культуры чатырох краін — Беларусі, Расіі, Літвы і Польшчы. Да 26 студзеня 2021 года ў Мастацкім музеі праходзіць выстаўка «Фердынанд Рушчыц. Да 150-годдзя з дня нараджэння». Адно з адкрыццяў выстаўкі — імя яго вучня, Мар'яна Богуша-Шышкі, ураджэнца Астравеччыны.

Равеснік XX стагоддзя, ён памёр у Лондане ў 94 гады, пражыўшы амаль век, таму англійскі крытык Ньютан назваў яго «мастаком стагоддзя». Мар'яна Богуша-Шышку адкрыў для беларусаў Адам Мальдзіс, які парупіўся, каб на радзіму трапіла некалькі твораў гэтага незвычайнага мастака, каб быў зроблены куток яго творчасці на яго радзіме ў Трокеніках пад Астраўцом. Зараз у родным доме Богуша — сельская бібліятэка-клуб. Там захоўваюцца жывапіс і некалькі шаўкаграфій з карцін творцы, якія падарыла яго ўдава лэдзі Цэцылія Саўндэрс у 1996 годзе.

Рушчыц часта згадваў Богуша-Шышку ў сваім дзённіку і ўспрымаў яго хутчэй не вучнем, а асістэнтам, памочнікам, калегам. Яны былі роўняй па паходжанні: Мар'ян багаты беларускі шляхціц (па матчынай лініі паходзіў з арыстакратычнага роду Козель-Паклеўскіх) з родавай сядзібай у Трокеніках пад Вільняй, з адпаведным выхаваннем — французскай гувернанткай і ўрокамі верхавой язды, паездкамі за мяжу. Ён вучыўся ў Рушчыца два гады і быў пасланы на стажыроўку ў Кракаўскую акадэмію мастацтваў. Богуш скончыў Кракаўскую акадэмію ў майстэрні Ёзэфа Мехофера, меў навуковую ступень па гісторыі мастацтва, у тым ліку і пра Леанарда да Вінчы, і што для нас вельмі важна — не перакладзеную да гэтага часу кнігу пра мастацтва Вялікага Княства Літоўскага.

Богуш-Шышка, прыязджаючы на радзіму з Кракава, перадаваў Рушчыцу-дэкану пасылкі і нават узнагароды ад кракаўскіх калег. Менавіта ён у 1924 годзе адважыўся задаць настаўніку пытанне, якое мучыла многіх яго вучняў: чаму той кмінуў жывапіс у 40 гадоў і ці вернецца да яго пасля? І Рушчыц адказаў метафарычна, у сваёй манеры, запісаўшы адказ у дзённіку: «Гэта як пацёркі на ружанцы: яны розныя, але нітка адна». У 1939 годзе Богуш-Шышка павінен быў, на думку Рушчыца, прыняць кіраўніцтва кафедрай жывапісу ва ўніверсітэце імя Стафана Баторыя, але пачалася вайна.

«Мастак з моцным характарам» — назвала яго неяк крытыка. У 1927—1929 гадах жыў у Кобрыне на Палессі, дзе быў настаўнікам малявання. Ён адчуваў гэта як «культурную місію»: навучаць сельскіх дзяцей мастацтву. «Але калі прыехаў і пабачыў, як дзеці маляюць, пераканаўся, што не я буду іх вучыць маляваць, а яны мяне», — успамінаў ён. Ад дзіцячай непасрэднасці і наіўнасці ён шмат чаго перанёс у сваю творчасць. А малюнкі палескіх дзяцей паказаў праз пяць гадоў на выстаўцы ў Варшаве ў Польшкім інстытуце прапаганды. Гэта філасофія рушчыцавай школы: «мастацтва павінна быць усюды». Наступныя 10 гадоў Богуш пражыў у Гдыні. Да 1939 года меў 19 выставак — у Гдыні, Гданьску, Кракаве, Любліне, Чанстахове і Варшаве. Ён піша вытанчаныя партрэты, малафарматыя імпрэсіяністычныя пейзажы, у якіх натура патанае ў сонцы.

У 1939 годзе мастак добраахвотнікам пайшоў у армію, ваяваў у марской пяхоты і трапіў у палон да фашыстаў, прабыў у лагеры для інтэрніраваных ваеннапалонных чатыры з паловай гады. Яму было дазволена чытаць лекцыі па

матэматыцы і вясці студыю. Пасля вызвалення саюзнікамі ў 1945 годзе ўступіў у другі польскі корпус арміі Андэрсса — часткі арміі Вялікабрытаніі, якая пасля заканчэння вайны дыслацыравалася ў Італію. Яго дзядзька, вялікі чын у арміі Андэрсса, пахадайнаў, каб ён трапіў у мастацкі аддзел, які быў прызначаны арганізоўваць вольны час афіцэраў — экскурсіі ў музеі, паездкі па памятных мясцінах. Шышка таксама арганізаваў мастацкую школу пад Рымам для былых мастакоў і ўсіх ахвотных. Год, праведзены ў Італіі, Богуш-Шышка лічыў роўным заканчэнню пяці акадэміі. Затым вайска было пераведзена ў Англію, і мастак стаў эмігрантам. У Кракаве засталася любімая сям'я, якую ён падтрымліваў матэрыяльна. Пасля дэмабілізацыі ў 1947 годзе трэба было шукаць работу ў Англіі.

Рушчыц у апошнія гады жыцця лічыў сваёй місіяй педагагічную дзейнасць, выхаванне мастакоў — патрыётаў свайго краю. Богуш-Шышка стаў яго верным пераемнікам: у Лондане заснаваў Акадэмічнае таварыства ўніверсітэта імя Стафана Баторыя са студыяй станковага жывапісу па праграме Віленскага ўніверсітэта. Богуш быў актыўны і пладавіты мастак, выстаўляўся ў Лондане і Парыжы. Ён працаваў у розных тэхніках — жывапісу, акварэлі, гуашы і малюнка, з якіх друкаваліся яго вытанчаныя эстампы-шаўкаграфіі.

На адкрыцці сваёй выстаўкі ў Лондане ў 1963 годзе майстар пазнаёміўся з англійскай арыстакраткай, баранесай лэдзі Цэцыліяй Саўндэрс, якая была апанаваная марай стварэння шпітэля палітычнай дапамогі — хоспіса ў імя святога пакутніка Хрыстафора.

Яна падтрымала мастака купляй карцін для капліцы хоспіса. Адна з іх — «Святы Хрыстафор»: захоўваецца ў Лондане, графічны адбітак з яе — у Трокеніках.

У гэтым творы адчуваецца, што Богушу вядомыя шматлікія драўляныя народныя скульптуры ў касцёлах радзімы. Чалавечыя сілуэты тут натуральна выцягнутыя і моцна стылізаваныя. Ён маляваў пастозна, грубавата і наносіў фарбу доўгімі мазкамі пэндзля.

Паступова сустрэчы і дзелавыя адносіны лэдзі і мастака перараслі ў любоўныя, якія доўжыліся некалькі гадоў. Верны шлюбнай клятве, Богуш ажаніўся з лэдзі Саўндэрс толькі пасля пяці гадоў жалобы па нябожчыцы-жонцы. Баранесе быў 61 год, яму 80.

Пара пражыла душа ў душу больш за 15 гадоў. Увесь гэты час майстар жыў і працаваў у хоспісе, стаўшы, як ён выказаўся, «мастаком па месцы жыхарства». Заканчэнне жыцця ў хоспісе, у прыгожым садзе яго жонка трактавала як час роздумаў, спакою і адпачынку, пошуку сэнсу існавання. «Прыгажосць — найлепшы сродак, які загойвае боль», — лічыла яна. У хоспісе былі тэатр, мастацкая студыя, праходзілі канцэрты вядомых музыкаў. Богуш стаў яе верным паплечнікам: пісаў карціны на евангельскія тэмы, арганізаваў і там мастацкую студыю, дзе выкладаў пацыентам жывапіс — выдатны сродак арт-тэрапіі. Мастак тады канчаткова парваў з рэалізмам на карысць сінтэтычнай і сімвалічнай формы выказвання, стаў экспрэсіяністам.

Незвычайнае яго жывапіснае палатно «Цуд у Кане» (1960), упершыню выстаўленае ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь на выстаўцы, прысвечанай 150-годдзю Рушчыца. Гэта падарунак музею ад удавы мастака. Карціна напісана па знакамітым сюжэце першага з 35 цудаў Ісуса Хрыста — ператварэння вады ў віно на вяселлі ў Кане Галілейскай. Гэта прыхаваная алегорыя: падобна таму, як вада ўтойвала віно, Хрыстос быў схаваны ад свету на працягу шасці біблейскіх стагоддзяў. Віно, якое ў Богуша нагадвае кроў, ліецца ў збаны магутным патокам. Творы Богуша-Шышкі з хрысталагічнага цыкла далёкія ад прымірэння і рэлігійнай сузіральнасці: яны дынамічныя, рэзкія і трывожныя, часам нават драпежныя і агрэсіўныя.

Карціны Богуша паступова напаўнялі палаты хоспіса. З часам гэта «мясціна міласэрнай смерці» ператварылася ў незвычайны манаграфічны музей Богуша-Шышкі. Адзін з вядомых яго твораў «Птушка» — гэта і душа, якая ўзнімаецца ўверх па залатых аблоках, і Святы Дух, і голуб міру — парафраза з вялікага Пікаса.

Цяпер у хоспісе святога Хрыстафора каля 60 карцін Богуша-Шышкі. Ён навучыўся быць побач з тымі, хто памірае, іх блізкімі, і падтрымліваць іх, захоўваючы асабістую раўнавагу. Ён разумее, што неўзабаве і сам апынецца на месцы сваіх вучняў. Памёр у хоспісе, у якім жыў апошнія некалькі дзесяцігоддзяў, акружаны клопатам сясцёр міласэрнасці і сваёй жонкі. Яго атачалі яго карціны.

Надзея УСАВА, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі.